

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 1/S. Jild 4.

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/1 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сейтов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

МУНДАРИЖА**07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ**

<i>Fayziyev O'rinboy Toshmuhammad o'g'li</i> O'ZBEKISTONDA ALOHIDA TA'LIM EHTIYOJIGA EGA BO'LGAN INSONLARNI IJTIMOIIY HIMOYALASH SOHASIDAGI ISLOHOTLAR	9-16
<i>Эсонов Зиёдбек Юлдашевич</i> ФАРФОНА ВОДИЙСИ МИНГ ЎЗБЕК УРУҒИ МАНБАЛАРИ ТАРИХИДАН	17-22
<i>Rajarov Mardonbek Qosimboy o'g'li</i> AFRIG'IYALAR SULOLASI TARIXINING TURK TILLI TADQIQOTLARDA YORITILISHI	23-26
<i>Исмоилова Нигорахон Усмонжановна</i> НАЛИВКИН И ЕГО СВЕДЕНИЯ О ТУЗЕМНОЙ ЖЕНЩИНЕ	27-34
<i>Мирхакимова Феруза Холдоржон кизи</i> ВЗГЛЯД В ИСТОРИЮ МЕМОРИАЛЬНОГО МУЗЕЯ САДРИДДИН АЙНИ	35-40

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Zhao Rong</i> RESEARCH ON THE CONSTRUCTION OF CORE CURRICULUM STANDARDS FOR CROSS- BORDER E-COMMERCE MAJORS BASED ON HIGHER VOCATIONAL EDUCATION IN INNER MONGOLIA	41-48
<i>Husanboyev Sadafbek Yorqinjon o'g'li</i> FARG'ONA VILOYATIDA AGROTURIZM FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA RESURS SALONIYATINI VAHOLASH	49-58
<i>Malikova Gulhayo Turdali qizi</i> TIJORAT BANKLARDA INVESTITSION FAOLIYAT TAHLILI	59-64
<i>Maxmudov Anvarjon</i> SOLIQ HUQUQBUZARLIKLARINI TARKIBI, SHAKLLANISH MANBALARI VA ULARNI IQTISODIY MOHIYATI	65-75
<i>Мухитдинов Ахрор</i> РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТДА ЯГОНА МАРКАЗЛАШГАН ДИСПЕТЧЕРЛИК ХИЗМАТИНИНГ САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШ УСУЛЛАРИ	76-82
<i>Jurayev Xusan Atamuratovich</i> KORXONANI MOLIYAVIY SOG'LOMLASHTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	83-89
<i>Butunov Shaymardan Berdiyrovich</i> NOANIQLIK ORQALI HARAKAT QILISH: IQTISODIY BEQARORLIK SHAROITIDA MOLIYAVIY TAHLIL	90-96
<i>Islomova Mohlaroyim Inomjon qizi, Ortiqova So'g'diyona Abdusodiq qizi, Abdurahimova Zulhumor Azimjon qizi</i> TURIZM XIZMATLAR SOHASIDA RAQAMLI TEXNANOLOGIYALARNI QO'LLASH	97-103
<i>Содиқов Анвар</i> ЎЗБЕКИСТОН ЭКСПОРТ САЛОҲИЯТИ ИСТИҚБОЛЛАРИНИ КЎП ОМИЛЛИ ЭКОНОМЕТРИК МОДЕЛЛАР АСОСИДА БАҲОЛАШ ВА МУҚОБИЛ СЦЕНАРИЙЛАРИНИ АНИҚЛАШ...	104-116

Norov Asror Egamberdiyevich, Fazliddinov Shohruh Shamsiddinovich
O‘ZBEKISTONDA DOKTORANTURA FAOLIYATI YO‘LGA QO‘YILGAN OLIY TA‘LIM VA ILMIY
TADQIQOT MUASSASALARI 117-122

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Эшонкулова Нуржахон Абдужабборовна
ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТЛАРИДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ ТРАНСФОРМАЦИЯСИ:
ИЖТИМОЙ-ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛ 123-130

Khalilova Shakhlo Abdurashitovna
IBN SINA AND HIS CONTRIBUTION TO SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION: RETHINKING
THE HERITAGE OF EASTERN THINKERS 131-136

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Saidov Hakim G‘ofurovich
VATANPARVARLIK VA MILLIY G‘URURNING FALSAFIY KATEGORIAL NEGIZLARI 137-141

Jabborov Jamshid Azimovich
MA‘NAVIY EHTIYOJLAR JAMIYAT MA‘NAVIY HAYOTINING TARKIBIY QISMI
SIFATIDA 142-148

Coatov Fayram
БАЙРАМЛАР – МИЛЛАТНИНГ ОЛИЙ ҚАДРИЯТИ 149-156

Raxmatova Xolidaxon Xolikovna
NAQSHBANDIYLAR EHTIROMIGA SAZOVOR BUYUK ZOT 157-161

Wang XiaoYu
AN ANALYSIS OF THE MYTHICAL PATTERNS IN ULYSSES FROM THE PERSPECTIVE OF
ARCHETYPE THEORY 162-170

Mamadkulova Kamila Abdukhalikovna
FEATURES OF 19th CENTURY LITERATURE: ROMANTICISM AND REALISM 171-175

Aripova Saodat Taxirovna
INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA KONCHILIK LEKSIK BIRLIKLARINING LEKSIK-SEMANTIK
XUSUSIYATLARI 176-181

Xudoyqulov Behzod Abbosovich
ITALYAN TILIDAGI FRAZEOLGIK IBORALAR TARJIMASI VA ULARNING O‘ZBEK TILIDAGI
EKVIVALENTLARI 182-187

Mavlonova Gulnora Abdig‘ani qizi
ADABIYOTDA QO‘LLANILGAN EVFEMIZMLAR (ROMAN VA SHE‘RIYAT) MISOLLAR
BILAN 188-192

Tuxtayeva Dildora Zokirovna, Izzatilloeva Sevinch Nusratilloevna
INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA “YAXSHILIK” KONSEPTINI IFODALOVCHI MAQOLLARNING
MILLIY-MADANIY XUSUSIYATLARI 193-197

Djurayeva Orzigul Gafurovna
QAXXOR BAXSHI RAHIMOV IJODINING O‘RGANILISHI 198-204

Gafarova Shahnoza Hayrullayevna
TIL VA TA‘LIM: MUAMMO VA YECHIMLAR 205-209

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР*Исломқулова Шоҳсанам Ваҳобжон қизи*ВРАЧНИНГ КАСБИЙ ЖАВОБГАРЛИГИНИ СУҒУРТА ҚИЛИШНИ ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ
ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ ОМИЛЛАРИ ВА ЗАРУРИЯТИ 210-215*Sarvinov Sunnatillaeva*PROCEDURAL CHALLENGES IN THE REGULATION OF ABUSE OF DOMINANT POSITION IN
UZBEKISTAN 216-222**13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ***Soliev Ibodulloxon Ismatullayevich*FACTORS AFFECTING THE EFFICIENCY OF REFORMS IN THE MANAGEMENT SYSTEM OF
HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS 223-233*Shokirov Po'lat*TALABALARGA ATLETIK GIMNASTIKA MASHG'ULOTLARINI JOZIBADORLIGINI OSHIRISHING
USLUBIY ASOSLARI 234-238*Begmatova Dilnoza Muxtarovna*JAHON MIQYOSDA TA'LIM JARAYONI SUBYEKTLARIDA MADANIY IMMUNITETNI
SHAKLLANTIRISH TENDENSIYALARI 239-243*To'rayev Panji To'xtayevich*MILLIY KURASH MASHG'ULOTLARIDA UMUMIY JISMONIY TAYYORGARLIKNI TASHKIL
ETISH VA SHAKLLANTIRISH 244-248*Axmedova Nafisa Isaxodjayevna, Azamatov Abdullo Isaxo'ja o'g'li, Lutfullina Rumiya Anvarovna*
OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA JISMONIY TARBIYA VA SPORT FAKULTETLARI TALABALARI
UCHUN ANTIDOPING QOIDABUZARLIKLARINING OLDINI OLISH MEXANIZMINI

YARATISH 249-256

*Egamberdiyev Javlonbek*TA'LIM MUASSASALARIDA MA'NAVIY-MA'RIFIY ISHLARNI TASHKIL QILISH VA UNING
ILMIY-USLUBIY ASOSLARI 257-260*Kenjaboev Abdisalim Erkaboevich*ZAMONAVIY TA'LIM- TARBIYA JARAYONIDA PEDAGOGIK RAHBARNING
KOMPETENTLIGI 261-265

Malikova Gulhayo Turdali qizi

Namangan muhandislik-texnologiya instituti
"Moliya, pul muomalasi-kredit" ixtisosligi
bo'yicha doktorant (PhD)

TIJORAT BANKLARDA INVESTITSION FAOLIYAT TAHLILI

Annotatsiya: ushbu ilmiy maqolada moliyaviy sektorning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lgan tijorat banklarida investitsion faoliyatning ahamiyati tahlil qilingan. Tijorat banklari turli investitsiya faoliyatlari yordamida mablag'larni strategik joylashtirish orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Maqolada asosiy omillar, tijorat banklarida investitsiya faoliyatining kelib chiqishi Markaziy bank investitsiya ko'rsatkichlari va hozirgi kundagi investitsion faoliyati muammolari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: moliya, bank, portfel investitsiya, to'g'ridan- to'g'ri investitsiya, risk, aktiv.

Malikova Gulkhayo Turdali qizi

Namangan Institute of Engineering-Technology
Finance, money circulation - credit" specialty
doctoral student (PhD)

ANALYSIS OF INVESTMENT ACTIVITY IN COMMERCIAL BANKS

Abstract. This scientific article analyzes the importance of investment activity in commercial banks, which is one of the important directions of the financial sector. Commercial banks play a crucial role in stimulating economic growth by strategically deploying funds through various investment activities. The article examines the main factors, the origin of investment activity in commercial banks, investment indicators of the Central Bank and the current problems of investment activity.

Keywords: finance, banking, portfolio investment, direct investment, risk, asset.

Маликова Гулхаё Турдали кизи

Наманганского инженерно-технологического института
по специальности «Финансы, денежные операции- кредит»
докторант (PhD)

АНАЛИЗ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ

Аннотация: в данной научной статье анализируется значение инвестиционной деятельности коммерческих банков, которая является одним из важных направлений финансового сектора. Коммерческие банки играют решающую роль в стимулировании экономического роста, стратегически распределяя средства посредством различной инвестиционной деятельности. В статье рассматриваются основные факторы, возникновение инвестиционной деятельности коммерческих банков, инвестиционные показатели Центрального банка и текущие проблемы инвестиционной деятельности.

Ключевые слова: финансы, банковское дело, портфельные инвестиции, прямые инвестиции, риск, актив.

Kirish. Tijorat banklari jamg'armalarni jalb qilish va mablag'larni samarali investitsiyalarga yo'naltirish orqali moliyaviy tizimlarning asosi bo'lib xizmat qiladi. O'tgan yillar davomida tijorat banklarida investitsiya faoliyatining tabiati bozor dinamikasidagi o'zgarishlar, texnologik taraqqiyot va tartibga solish islohotlari ta'sirida sezilarli darajada o'zgardi. Ushbu maqola tijorat banklarida investitsiya faoliyatining rivojlanishidagi muammolar har tomonlama ko'rib chiqish, qarorlar qabul qilish jarayonlariga ta'sir etuvchi ko'p qirrali jihatlarni yoritishga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili. Tijorat banklari iqtisodiyotni pul bilan ta'minlashda investitsiya omili sifatida muhim rol o'ynar ekan, bu uning moliyaviy holati barqaror bo'lishini taqozo etadi. Shuning uchun respublikamizda tijorat banklari fond bozorida qimmatli qog'ozlar bilan investitsion faoliyatni olib borishi banklar uchun daromad va likvidlik manbai, hamda fond bozori ishtirokchilarining barqaror investitsiya resursi hisoblanadi, shuning uchun fond bozori rivojiga yurtimizda ham e'tibor qaratilmoqda.

Iqtisodiyotni rivojlantirishda puxta va barqaror bank-moliya tizimi ulkan ahamiyatga ega. Iqtisodiyotda moliyaviy resurslarni ko'paytirish maqsadida, kelgusi 5 yilda fond bozori aylanmasini 200 million AQSh dollaridan 7 milliard AQSh dollariga yetkazish. Mamlakatimizda kapital harakatini bosqichma-bosqich erkinlashtirish hamda yirik korxonalarini va ulardagi ulushlarni, shu jumladan fond birjasi orqali xususiyashtirish. Davlat ulushiga ega tijorat banklarida transformatsiya jarayonlarini yakunlab, aktivlarda xususiy sektor ulushini 60 foizgacha yetkazish. SH.Mirziyoyev[2022-2026 Yangi O'zbekistonning harakatlar strategiyasi].

Keyingi yillarda O'zbekistonning ochiqlik siyosati yangi bosqichga ko'tarildi. Odamlar iqtisodiy raqamlar, raqamlar ortidagi imkoniyatlardan xabardor qilinmoqda, tijorat banklaridagi investitsiya holati sezilarli oshmoqda. Banklarda investitsiya faoliyatini rivojlantirish va chuqurlashtirish islohotlar strategiyasining muhim sharti bo'lib, investitsiya faoliyati iqtisodiyotda tarkibiy o'zgarishlarning amalga oshirilishi, eksport imkoniyatlarining kengaytirilishi, xalqaro iqtisodiy munosabatlar rivojlanishini ta'minlab beradi. Nodir Jumayev[2022]

Bank ham investitsiyalarning ayrim manbalarida pul mablag'larining qo'yilishi sifatida ta'riflanishi bilan kelisha olmaydi. U kapital investitsiyalash nafaqat pul, balki boshqa shakllarda – ko'char va ko'chmas mulk, turli moliyaviy vositalar, nomoddiy aktivlar shakllarda ham amalga oshirilishi mumkinligini e'tirof etadi. Investitsiyalarni moliya-kredit tizimining samarali faoliyatini ta'minlovchi muhim element sifatida tan olinsa maqsadga muvofiq bo'ladi. Berdiyarov Bahridin[2023]

Tijorat banklaridagi investitsiya faoliyatining tarixiy evolyutsiyasini chuqurroq tahlil qilish iqtisodiy, tartibga solish va texnologik omillarning murakkab o'zaro ta'sirini ko'rsatadi. Bagot[1, 5-7b] kabi klassik asarlar banklarning vositachi rolini ta'kidlagan bo'lsa-da, Kindleberger [2, 38-47b] banklar ichidagi investitsiya vositalarining bosqichma-bosqich kengayishi haqida chuqurroq tushuncha beradi. Evolyutsiya o'zgaruvchan bozor dinamikasiga doimiy moslashish bilan ajralib turadi, banklar oddiy kredit va depozit tashkilotlaridan murakkab moliyaviy vositachilarga aylandi.

Tijorat banklarining investitsiya faoliyatida qo'llaniladigan risklarni boshqarish strategiyalari bo'yicha chuqurroq tushunchalar tavakkalchilikni yumshatishning diversifikatsiyalangan yondashuvlarini chuqur o'rganishni nazarda tutadi. An'anaviy

muhokamalardan tashqari, Allen va Sonders [5, 991–1015b] risklarni diversifikatsiya qilish va investitsiyalarning geografik tarqalishi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tahlil qilgan.

Tijorat banklarida investitsiya faoliyatini rivojlantirishni shakllantirishda me'yoriy-huquqiy bazaning samaradorligi aniq tartibga solish choralarini har tomonlama tahlil qilishni talab qiladi. Keyn [6, 233–260b] tartibga solish choralarini chuqur o'rganish uchun barcha hujjatlarni qayta ko'rib chiqib, ularning banklarning tavakkalchilik xatti-harakatlariga, kapitalning yetarililigiga va muvofiqlik xarajatlariga ta'sirini tahlil qilgan. Bank nazorati bo'yicha Bazel qo'mitasi (BCBS, 2010) moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash va banklarning tavakkalchilik qobiliyatiga haddan tashqari cheklovlarning oldini olish o'rtasidagi nozik muvozanatni o'rganib, tartibga soluvchi standartlarning evolyutsiyasi uchun tekshiriladi.

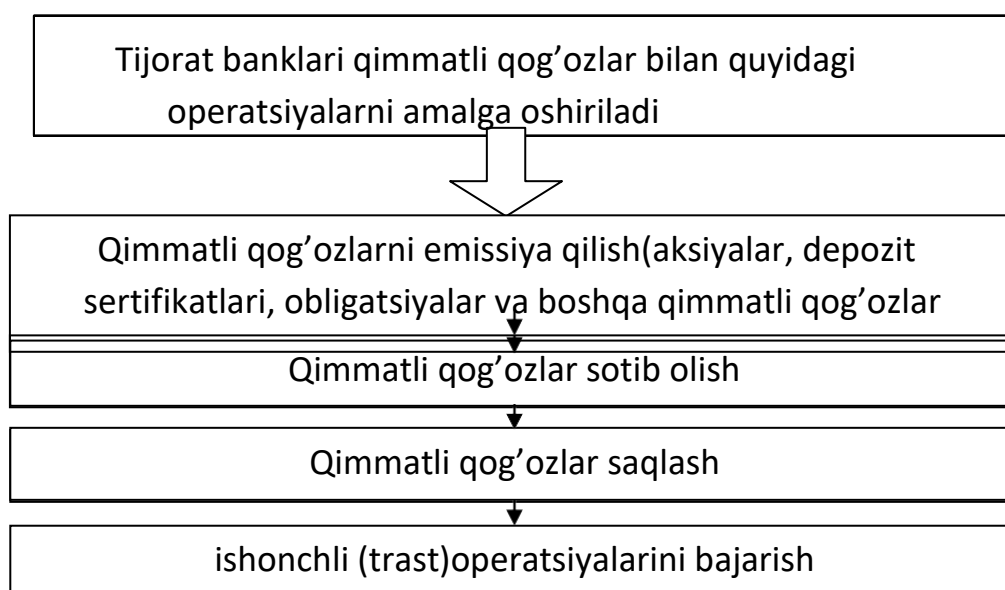
Natija va muhokamalar. Tarixiy ma'lumotlarning tahlili yillar davomida tijorat banklarining investitsion portfellarida sezilarli o'zgarishlarni ko'rsatdi. Davlat qimmatli qog'ozlari va korporativ obligatsiyalarga bo'lgan an'anaviy bog'liqlik o'z o'rnini ko'proq diversifikatsiyalangan portfellarga, jumladan, murakkab moliyaviy derivativlarga va aksiyadorlik vositalariga bo'shatib berdi.

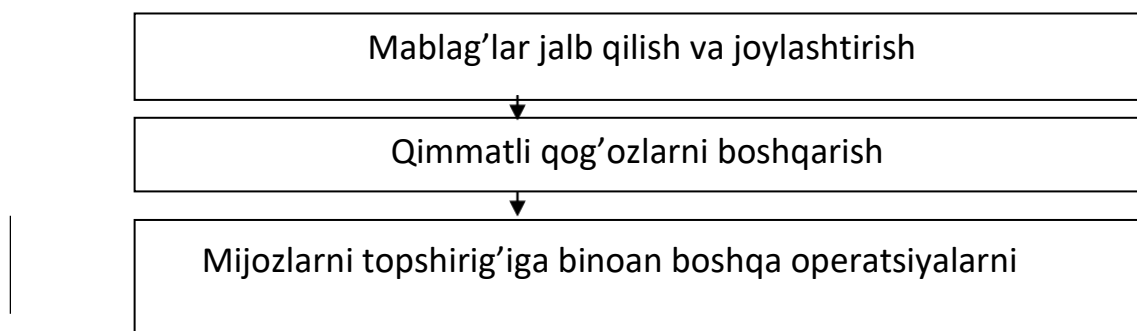
Banklar pul mablag'lari bilan operatsiyalarni amalga oshiradi. Qimmatli qog'ozlar esa pul mablag'larining nusxa ko'rinishidir, ya'ni fiktiv kapitallardir. Bank tomonidan pul mablag'larini harakatga keltirishi natijasida uning mahsuloti yaratiladi–pulning ikkiga ko'paytmasi. Aynan shu ko'paytmasi, qimmatli qog'ozlar ko'rinishida ham o'z ifodasini topadi.

O'z aksiyalarini chiqarib, tijorat banklari asosan aksiyadorlik jamiyati sifatida faoliyat ko'rsatadi. Obligatsiyalar jamg'arma va depozit sertifikatlari chiqarib, tijorat banklari mamlakatdagi pul aylanmasini to'ldirib, yuridik hamda jismoniy shaxslarni bo'sh pul mablag'larini joylaydilar va ularni iqtisodiyotni ustuvor sohalariga investitsiyalaydilar.

Tijorat banklari qimmatli qog'ozlar bozorida esa investitsiya institutining professional qatnashchisi sifatida ishtirok etadi va emissiya brokerlik, dilerlik faoliyatini bajaradi, qimmatli qog'ozlar bilan savdoni tashkil qiladi Tijorat banklari qimmatli qog'ozlar bilan operatsiyalar bajaradi (1-rasmga qarang).

1-rasm. Fond birja ma'lumoti

Tijorat banklarida portfel investitsiyalar investision fondlarning aksiya va paylari hamda qarz qimmatli qog'ozlari kabi shakllarga ega. Xalqaro bozorlarda muomalada bo'lgan qarz qimmatli qog'ozlari bozor narxlarida aks ettiriladi. Portfel investitsiyalarning manfiy saldosini va O'zbekiston Respublikasiga chet eldan to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarning sof o'sishi, shu bilan birga, kapitalga sof investitsiyalar (mahsulot taqsimotiga oid bitimlar bo'yicha operatsiyalar bundan mustasno) bosh ofisdan jalb qilingan qarzlarni, mahsulot taqsimotiga oid kelishuvlar asosida ishlayotgan korxonalar tomonidan investitsiyalarning sof so'ndirilishi (2-rasmga qarang).

2-rasm. Markaziy Bank ma'lumoti (mln. dollar)

Ko'rsatkich	01.01.2022	To'lov balansi operatsiyalari	Nooperatsion o'zgarishlar	01.10.2022	9 oy uchun o'zgarishlar
Sof investitsiya operatsiyasi	16 852,2	491,4	2 226,0	19 569,6	2 717,4
Aktivlar	70 401,1	8 627,9	- 166,0	78 863,0	8 461,9
To'g'ridan to'g'ri operatsiyalar	198,1	3,3	2,7	204,1	6,0
Portfel investitsiyalar	2,5	0,0	0,1	2,6	0,1
Boshqa investitsiyalar	35 061,4	10 050,8	48,1	45 160,3	10 098,9
<i>Shundan valyuta va depozitlar</i>	<i>26 250,8</i>	<i>8 585,5</i>	<i>48,9</i>	<i>34 885,2</i>	<i>8 634,4</i>
<i>Zahira aktivlari</i>	<i>35 139,2</i>	<i>- 1 426,2</i>	<i>- 216,9</i>	<i>33 496,1</i>	<i>- 1 643,1</i>
Majburiyatlar	53 548,9	8 136,5	- 2 391,9	59 293,5	5 744,5
Tog'ridan to'g'ri investitsiyalar	11 528,3	1 713,6	- 167,0	13 074,8	1 546,5
Portfel investitsiyalar	4 719,7	28,6	- 795,4	3 952,9	- 766,8
Moliyaviy hosilalar	11,5	- 8,7	- 0,4	2,4	- 9,1
Boshqa investitsiyalar	37 289,4	6 403,0	- 1 429,1	42 263,3	4 973,9
<i>Shundan ssudalar va qarzlarni</i>	<i>33 276,0</i>	<i>1 433,9</i>	<i>- 1 317,3</i>	<i>33 392,6</i>	<i>116,6</i>

Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, tijorat banklarida investitsiya faoliyatini amalga oshirish yildan yilga o'sish suratda Respublikamizning Yaim ko'rsatkichlariga nazar tashlasak ham, tarmoqlar kesimida investitsion faoliyatni yaxshilanganligini ko'ramiz, lekin bu ko'proq to'g'ridan to'g'ri investitsiya hisobiga ta'sir kuchi afsuski, mamlakatimizda portfel investitsiyalarning kamligi portfeldagi diversifikatsiyani yetarli emasligi, iqtisodiy sharoitlar, xatarlarni noto'g'ri boshqarishdan ekanligi ma'lum. Foiz stavkalarining o'zgarishi, texnologik innovatsiyalar va tartibga soluvchi o'zgarishlarning barchasi investitsiya qarorlariga ta'sir qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Investitsiyalar bilan bog'liq bo'lgan xatarlarni hisobga olgan holda, tijorat banklari o'z aktivlarini himoya qilish va moliyaviy barqarorlikni saqlash uchun ko'plab risklarni boshqarish strategiyalaridan foydalanadilar. Tijorat banklarida investitsiya faoliyatining rivojlanishi ularning faoliyatini tartibga soluvchi me'yoriy-huquqiy bazalar bilan chambarchas bog'liqdir. Nazorat qiluvchi organlar ham milliy, ham xalqaro darajada oqilona investitsiya amaliyotini ta'minlash, omonatchilarni himoya qilish va umumiy moliyaviy barqarorlikni saqlash bo'yicha ko'rsatmalarni ishlab chiqilgan.

Hozirgi kunda, tijorat banklarining investitsion faoliyatidagi muammolarni o'rganilganda aniqlandi:

- Portfelning diversifikatsiyasi yetarli emas, muammo bank ma'lum tarmoqlar yoki aktivlarga investitsiyalarning konsentratsiyasi tufayli risklarga duch kelishi mumkin;
- Xatarlarni noto'g'ri boshqarish yo'qotishlarga olib kelishi mumkin;
- Bozor monitoringi va tahlilining yo'qligi;
- Shaffoflik va hisobotning zaifligi;
- Texnologik bazaning yetarli emasligi;
- xodimlarning malakasining yetarli emasligi yoki ularning salohiyatidan yetarli darajada foydalanilmasligi;
- Muammo: investitsiya strategiyasida izchillik yo'qligi noaniqlik va yomon ishlashga olib kelishi mumkin;
- Inson resurslaridan samarasiz foydalanish;

Ushbu muammolarni jadallik bilan o'sish suratlarda hal qilish bankning investitsiya faoliyati samaradorligini oshirishga va uni tashqi ta'sirlarga chidamliligini oshirishga yordam beradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ushbu ilmiy maqolada tijorat banklarida investitsiya faoliyatining rivojlanishidagi olimlarning bir nechta ishlari tahlil qilindi, va hozirgi kunda tijorat banklaridagi investitsion faoliyatni rivojlantirishdagi muammolar har tomonlama yoritildi.

O'tkazilgan tahlillar o'zgaruvchan bozor sharoitlariga strategik javobni aks ettiruvchi investitsiya portfelidagi sezilarli o'zgarishlarni ko'rsatdi. Tijorat banklarining an'anaviy qimmatli qog'ozlardan tortib murakkab derivativlargacha bo'lgan investitsiya vositalarini diversifikatsiya qilishda moslashuvchanligi ularning moliyaviy aktivlarni boshqarishga bo'lgan yondashuviga xos bo'lgan barqarorlik va innovatsiyalarining muhimligini ko'rsatadi.

Texnologik yutuqlar o'zgartiruvchi kuch sifatida paydo bo'ldi, raqamlashtirish xavflarni baholash, raqamli savdo va mijozlarni jalb qilishni qayta shakllantirdi. Sun'iy intellekt va mashinani o'rganish algoritmlarining integratsiyasi an'anaviy qarashlarni o'zgarishiga sabab

bo'ldi ya'ni, bu banklarning rivojlanayotgan moliyaviy muhitda raqobatbardosh bo'lib qolish uchun doimiy ravishda texnologik innovatsiyalarga moslashish zarurligini ta'kidlaydi.

Tijorat banklarida risklarni boshqarish amaliyotini shakllantirishda tartibga solish dinamikasi hal qiluvchi rol o'ynadi. Murakkab me'yoriy-huquqiy bazalar moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan bo'lsa-da, bizning tadqiqotimiz moslashuvchanlikni va bozor dinamikasiga javob berishni ta'minlash uchun zarur bo'lgan nozik muvozanatni ta'kidlaydi. Ushbu muvozanatni saqlash murakkab tartibga solish muhitini boshqarish va mustahkam va moslashuvchan bank tizimini rivojlantirish uchun juda muhimdir.

Kelajakka nazar tashlaydigan bo'lsak, barqaror moliyalashtirish tashabbuslari va raqamlashtirish tijorat banklarida investitsiya faoliyatining yo'nalishlarini belgilashga tayyor. Shu bilan birga, raqamlashtirish, shu jumladan blokcheyn texnologiyalari samaradorlikni oshirish imkoniyatlari va bank operatsiyalariga yangi yondashuvlarni taqdim etadi.

Xulosa qilib aytganda, bizning keng qamrovli tahlilimiz tijorat banklari uchun investitsiya faoliyatining doimiy o'zgaruvchan sharoitida boshqarishda tezkorlik, moslashuvchanlik va uzoqni ko'ra bilish muhimligini ta'kidlaydi. Siyosatchilar tartibga solish choralarining innovatsiyalar va risklarni boshqarishga ta'sirini ko'rib chiqishlari kerak, shu bilan birga sanoat manfaatdor tomonlari yangi imkoniyatlardan foydalanish uchun paydo bo'layotgan tendensiyalarga e'tibor berilishi kerak. Ushbu tadqiqot tijorat banklarida investitsiya faoliyati bilan bog'liq qarorlar qabul qilish uchun asos bo'lib, bank sohasining ushbu faoliyatini umumiy tushunishga yordam beradi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi «O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida»gi PF-60-sonli farmoniga 1-ilova. //O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. – Toshkent, 2022
2. N. Jumayev, B.Berdiyarov O'zbekiston Respublikasi bank-moliya akademiyasi, Investitsiya forumi.
3. O'zbekiston Respublikasining “Qimmatli qog'ozlar bozori to'g'risida”gi Qonuni 2008 yil 22 iyulda qabul qilingan. Toshkent. Adolat 2015y.
4. O'zbekiston Respublikasining “O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki to'g'risida”gi Qonuni 1995 yil 21 dekabrda qabul qilingan. Toshkent. O'zbekiston 2003 yil.
5. Baghot, V. (1873). Lombard ko'chasi: Pul bozorining tavsifi. Genri S. King & Co.
6. Kindleberger , CP (1978). Manias, vahima va halokatlar: moliyaviy inqirozlar tarixi. Asosiy kitob.
7. Rajan , RG (2006). Moliyaviy rivojlanish dunyoni xavfliroq qildimi? Iqtisodiy tadqiqotlar milliy byurosi.
8. Allen, F. va Saunders, A. (2004). Moliyaviy vositachilar nima qiladi? Bank va moliya jurnali, 27(6), 991–1015.
9. Keyn, E.J. (1989). S&L sug'urtasi: bu qanday sodir bo'ldi? Journal of Financial Services Research, 2(3), 233–260.
10. <http://www.cbu.uz> (O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki).
11. <http://www.uzse.uz> (Toshkent Fond birjasi)

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/1 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).